

Η χαμένη τιμή των πανεπιστημίων

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΡΕΜΕΛΗ, Καθηγητή Νομικής και πρύτανη στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο

Η πρόσφατη κατάθεση του προσχεδίου νόμου για την οργάνωση των πανεπιστημίων μπορεί να μην ήταν προϊόν ουσιαστικού διαλόγου αλλά, αναμφίβολα, αποτέλεσε το ερέθισμα για ένα γόνιμο και ενδιαφέροντα επιστημονικό διάλογο ως προς τα συνταγματικά ζητήματα που θέτουν εξ αντικειμένου ορισμένες διατάξεις του.

Αφορμή για το παρόν σχόλιο αποτέλεσαν οι επιστημονικές θέσεις που διατυπώθηκαν από τους διακεκριμένους συνταγματολόγους Ν. Κ. Αλιβιζάτο και Α. Μανιτάκη στην εφημερίδα «Καθημερινή της Κυριακής» 17.7.2011, οι οποίες εγείρουν εύλογες και ποικίλες αντιρρήσεις.

Οι αντιρρήσεις αυτές αφορούν ιδίως στις θέσεις των συντακτών ως προς τη συνταγματικότητα των διατάξεων του προσχεδίου που προβλέπουν τη θεσμοθέτηση 15μελούς Συμβουλίου του Ιδρύματος στο οποίο θα συμμετέχουν επτά εξωτερικά μέλη «εκ προσωπικοτήτων», μολονότι στο εν λόγω Συμβούλιο ανατίθενται οι πλέον καθοριστικές διοικητικές αρμοδιότητες, ανάμεσα στις οποίες είναι και αυτή της επιλογής του πρύτανη που δεν είναι απαραίτητο να προέρχεται από τις τάξεις του συγκεκριμένου πανεπιστημίου, καθώς και της θέσπισης του συνολικού κανονιστικού καθεστώτος λειτουργίας των ΑΕΙ.

Υποστηρίχθηκε ειδικότερα ότι η οργάνωση των πανεπιστημίων είναι θέμα κοινού και όχι συντακτικού νομοθέτη, καθώς και ότι ο τρόπος ανάδειξης των τελευταίων δεν προβλέπεται, ούτε, πολύ λιγότερο, επιβάλλεται από το Σύνταγμα.

Με τη διατύπωση αυτή προδήλως υπονοείται ότι ο κοινός νομοθέτης είναι παντελώς ελεύθερος να επιλέξει οιονδήποτε οργανωτικό τύπο για τα πανεπιστήμια. Η άποψη όμως αυτή είναι προδήλως εσφαλμένη, καθόσον:

α) Θεωρία και νομολογία αναγνωρίζουν και προσδίδουν ιδιαίτερα πυκνό κανονιστικό περιεχόμενο στο άρθρο 16 παρ. 5 Σ. που διέπει την οργάνωση και τη λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης.

β) Το ισχύον Σύνταγμα χωρίς να αναγνωρίζει την αυτονομία των πανεπιστημίων θεσπίζει την πλήρη αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ ως ένα ενδιάμεσο καθεστώς μεταξύ απλής «αυτοδιοίκησης» και «αυτονομίας» (Α. Μάνεσης, Συνταγματική Θεωρία και Πράξη 1954-1979, Ι, 1980, σ. 698).

γ) Σύμφωνα με την πάγια θέση της νομολογίας, με τις διατάξεις του άρθρου 16 Σ. όχι μόνο δεν αναγνωρίζεται ελευθερία στον κοινό νομοθέτη ως προς την επιλογή του οργανωτικού τύπου του ελληνικού πανεπιστημίου αλλά, αντιθέτως, «καθορίζονται οι βασικές προϋποθέσεις και οι αρχές που πρέπει να διέπουν την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης, για την οποία θεσπίζονται συγκεκριμένα οργανωτικά και λειτουργικά πλαίσια που οριοθετούν τη δράση όχι μόνο της διοίκησης αλλά και του κοινού νομοθέτη, κατά τη ρύθμιση από αυτόν των σχετικών θεμάτων» (ΣτΕ 338/2011, 2786/1984 Ολ.).

δ) Με τις αποφάσεις 2805, 2808, 2810 και 2811/1984 της Ολομέλειας του ΣτΕ κρίθηκε ότι οι διατάξεις του άρθρου 11 του ν. 1268/1982 που προέβλεπαν τον τρόπο εκλογής του πρύτανη και των αντιπρυτάνεων αντίκεινται στο Σύνταγμα. Αν το τελευταίο δεν έθετε έστω και ελάχιστους περιορισμούς ως προς την επιλογή του οργανωτικού πλαισίου των ΑΕΙ, προδήλως το Δικαστήριο δεν θα ανεύρισκε έρεισμα αντισυνταγματικότητας στο άρθρο 16 Σ.

Προβλήθηκε επίσης ότι επειδή τα πανεπιστήμια είναι νομικά πρόσωπα ιδρυματικού και όχι σωματειακού χαρακτήρα, οι πανεπιστημιακοί δεν έχουν ατομικό δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στα πανεπιστημιακά όργανα. Συνακόλουθα πρέπει να θεωρηθεί συνταγματικώς ανεκτή η αναγνώριση του εν λόγω δικαιώματος σε μέλη έξωθεν της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Σύμφωνα όμως με την απολύτως κρατούσα γνώμη στη θεωρία ως ορθότερη προκρίνεται η προσέγγιση που δίνει έμφαση στα σωματειακά και όχι τα ιδρυματικά στοιχεία του πανεπιστημίου. Αλλως θα έπρεπε να θεωρούνται ορφανές οι ακαδημαϊκές ελευθερίες του άρθρου 16 Σ., οι οποίες ενδυναμώνονται μέσα από την ακαδημαϊκή αυτοδιοίκηση. Πρόδηλο όμως είναι ότι φορείς των εν λόγω δικαιωμάτων δεν μπορεί παρά να είναι τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, όπως η τελευταία δομήθηκε παραδοσιακά και εξελκτικά ως κοινότητα διδασκόντων και διδασκομένων. Και υπό τις δύο πάντως εκδοχές, θεωρία και νομολογία συμφωνούν ότι το ατομικό δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι δεν αναγνωρίζεται ούτως ή άλλως σε κάθε μέλος της πανεπιστημιακής κοινότητας. Τούτο βέβαια ουδόλως έχει ως αναγκαία συνέπεια, όπως εκλαμβάνει η επίμαχη άποψη, ότι τα όργανα διοίκησης του ΑΕΙ ετεροκαθορίζονται (όπως συμβαίνει στα λοιπά αυτοδιοικούμενα νομικά πρόσωπα) και ότι το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι μπορεί να αναγνωρίζεται σε πρόσωπα που δεν είναι μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας. Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Α. Μάνεσης, «τα ΑΕΙ δεν πρέπει [...] να αντιμετωπίζονται ως απλά "ιδρύματα", αλλά και σαν "ενώσεις προσώπων". "Πλήρης αυτοδιοίκηση" δεν μπορεί να νοηθεί στοιχειωδώς παρά με την ανάδειξη των οργάνων που διοικούν τα Α.Ε.Ι. μόνο από όσους τα απαρτίζουν». (Α. Μάνεσης, όπ.π., σελ. 698 επ.).

Επιχειρείται, τέλος, να αντληθεί επιχείρημα υπέρ της συμμετοχής εξωτερικών μελών στο Συμβούλιο του Ιδρύματος από την απόφαση του ΣτΕ 32/2009. Παραβλέπεται όμως το γεγονός ότι η συγκεκριμένη απόφαση, όπως τονίζει εκτενώς το Δικαστήριο, αφορά σε επιστημονικές κρίσεις που στοχεύουν την αξιοκρατική αξιολόγηση των υποψηφίων και όχι σε όργανα διοίκησης των πανεπιστημίων.

Θα συμφωνούσα με την άποψη των συντακτών του επίμαχου δημοσιεύματος ότι η αντισυνταγματικότητα δεν μπορεί να λειτουργεί ως "παρασιτοκτόνο". Πράγματι, η αντισυνταγματικότητα δεν μπορεί να λειτουργεί ως «παρασιτοκτόνο» και να αποτελεί το ενδεδειγμένο μέσο για κάθε ποθούμενη "νομοκτονία". Παράλληλα όμως, η εντεινόμενη τελευταία ρητορική αμφισβήτησης και υποτίμησης του Συντάγματος εμπεριέχει μοιραία σοβαρά πολιτειολογικά μηνύματα. Αν το Σύνταγμα εκλαμβάνεται πλέον από μερίδα πολιτικών παραγόντων ως ένα απλό νομικό αφήγημα απογυμνωμένο από οιοδήποτε ουσιαστικό και δεσμευτικό περιεχόμενο, ένα είναι βέβαιο: δεν μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι για τον εκδημοκρατισμό της δημοκρατίας μας και το μέλλον του κράτους δικαίου στη χώρα μας.

Κοριακάτικη Ελευθεροτυπία, 24 Ιουλίου 2011